

Szilágyi Vilmos: A szexuális nevelés európai programja

Számunkra egészen meglepőnek és újszerűnek tűnik, mennyire másként kezelik az Európai Unió nyugati tagországaiban az iskolai szexuális nevelést, mint nálunk. S erről rögtön az jut eszünkbe: ha már közel egy évtizede mi is tagjai vagyunk az Európai Uniónak, akkor miért vagyunk ennyire lemaradva tőlük?

Nemcsak azért, mert ők már évtizedekkel ezelőtt **kötelezővé tették az iskolák számára** a korszerű és átfogó szexuális nevelés bevezetését, s ezt igyekeztek jól előkészíteni és megszervezni. Kétségtelen, hogy sokkal előnyösebb helyzetük ezt könnyebben tette lehetővé, mint hazánkban, ahol még a „családi életre nevelés” bevezetése sem sikerült. Nyugat-Európában viszont az eddigi eredményeiket sem tartják elegendőnek, és további előrelépést tartanak szükségesnek.

Ezért aztán a német Szövetségi Egészségnevelési Központ és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) kilenc nyugat-európai országból kiválasztott és felkért 19 közismert szakembert, akik mintegy másfél évi munkával kidolgozták „**Az európai szexuális nevelés irányelvei**” című dokumentumot a politikusok, nevelési és egészségügyi intézmények és szakemberek részére. Ez a kb. 60 oldalas tanulmány alig egy éve jelent meg és Nyugaton elég nagy feltűnést keltett; nálunk azonban visszhang nélkül maradt. Az illetékesek nem is tudnak róla, vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyták.

Pedig nagyon is fontos lenne megismerni és komolyan venni, mert az eddigi semmittevésünk végzetes következményekkel járhat. Elsősorban azért, mert a **házasság és család válsága** következtében egyre kevesebb, kívánt gyermek születik nálunk; így a magyar **népesség létszáma** már a 10 milliót sem éri el és gyorsuló ütemben fogyatkozik. Ez a negatív trend pedig csak az átfogó és intézményes szexuális neveléssel lenne megállítható. Ennek új, európai irányelveit és módszereit pedig éppen az említett dokumentumból ismerhetjük meg.

A „holisztikus” szexuális nevelésről

A szakértők tanulmánya szerint a holisztikus szexuális nevelés korrekt, tudományosan megalapozott információkat nyújt a gyermekeknek és fiataloknak *a nemiség minden aspektusáról*, s egyúttal elősegíti az ilyen információkon alapuló **készségek és szokások** kialakítását. Ezáltal hozzájárul a tiszteletteljes és nyílt attitűdök kialakításához. A hagyományos nevelés ugyanis csak a nemiség olyan, potenciális veszélyeire koncentrált, mint a nem kívánt terhességek és a nemi úton terjedő betegségek. Ez a negatív megközelítés azonban gyakran elbizonytalanító és riasztó a gyermekek és fiatalok számára.

A holisztikus megközelítés a szexualitást az emberi lehetőségek tág tereként értelmezi. Elősegíti, hogy képesebbé váljanak nemiségük és partnerkapcsolataik kielégítőbb és felelősebb alakítására. Ezek a készségek a lehetséges veszélyek megelőzése szempontjából is lényegesek. De azt is figyelembe kell venni, hogy a szexuális nevelés bevezetése – különösen az iskolákban – nem mindig könnyű: sokszor **ellenállásba ütközik**, a vele kapcsolatos félelmek és téves elképzelések miatt. Pedig ezek az Irányelvek gyakorlati segítséget nyújthatnak a megfelelő tantervek kialakításához, s megmutatják, mit kell ismerniük és megérteniük a gyermekeknek és fiataloknak, milyen helyzetek és kihívások kezelésére legyenek képesek az adott életkorban. Ugyanakkor a támogatás érdekében meggyőzheti a politikusokat a szexuális nevelés bevezetésének, vagy a meglévő próbálkozások kiszélesítésének fontosságáról.

Új fejlemények és igények

A szexuális nevelés **szükségességét** a legutóbbi évtizedek különböző fejleményei indokolják. Ilyenek a globalizáció, a különböző kulturális és vallási háttérrel rendelkező csoportok migrációja, az új médiumok, különösen az internet és a mobil telefonok gyors elterjedése, a HIV és AIDS megjelenése és terjedése, a gyermekekkel és fiatalokkal történő szexuális visszaélések, s nem utolsósorban a fiatalok változó szexuális attitűdjei és viselkedése. Minthogy az emberi nemiség elsősorban a gyermekkor és ifjúkor során fejlődik, s ilyenkor rendkívül sok, különböző szociális, kulturális, vallási és egyéb hatás befolyásolja ezt a folyamatot. Így **a fiatalok gyakran ellentétes elvárásokkal találkoznak**, s nehezen tudják eldönteni, melyiket fogadják el ezek közül.

Tény, hogy a szexualitás jelenségeinek megismerése jórészt szakemberek segítségével történik, és pedig véletlenszerűen, pl. a tévé, a mozi vagy éppen a pornográfia révén. Ami aztán sok félreértést, téves értelmezést tesz lehetővé. A nyugati kultúrában azonban egyre hangsúlyosabb a **problémák megelőzése**, amely mindinkább kiterjed az emberi szexualitás területére is, s ez együtt jár a szakemberek egyre aktívabb bevonásával. A problémákra és veszélyekre koncentráció viszont nem mindig felel meg a fiatalok érdeklődésének és igényeinek, s ezért aligha éri el a viselkedés szükséges módosítását. Ez pedig pozitívabb megközelítést tesz szükségessé, amely nemcsak hatékonyabb, hanem realitásos is.

Az óvoda és iskola szerepe

Legelső szexuális ismereteikre a gyermekek általában otthon tesznek szert, a szülők, rokonok vagy ismerősök véletlen megfigyelése és „elszólásai” révén. Nem sokkal később azonban az óvoda és az iskola egyre nagyobb szerepet kap, nemcsak az ismeretek fejlesztésében, hanem a nemi szerepek gyakorlásában is. Mindebben a **pedagógusoknak lehet leginkább szerepük**, ha figyelnek a gyermekek igényeire és felkészülnek kérdéseik megválaszolására. A „szexuális felvilágosítás” azonban eddig inkább csak a problémák és veszélyek elkerülésére irányult (főleg a nem kívánt terhességekre és a nemi úton terjedő fertőzésekre). A fiatalokat azonban sok más dolog is érdekli, s hamar megunják, hogy csak a veszélyekről halljanak. Érdeklődésük felkeltése ezért pozitívabb megközelítést tesz szükségessé. Erre pedig csak a holisztikus, **átfogó szexuális nevelés** alkalmas.

A nyugat-európai országokban már kidolgozták és fejlesztették ennek módszereit. Svédországban tették először kötelezővé (1955-ben) az iskolai szexuális nevelést, amit a következő évtizedekben átvett Németország, majd Ausztria, Hollandia, Svájc; az ezredforduló körül pedig Franciaország, Anglia, Spanyolország és az Európai Unió több, más országa is. Közép- és Kelet-Európa azonban jórészt kimaradt ebből a fejlődésből (kivéve talán Csehországot és Észtországot); az európai szakemberek szerint azért, mert a közélet különböző terein megjelent a (politikai, kulturális és vallási) fundamentalizmus. Az így létrejött lemaradás azonban olyan hátrányos helyzetet jelent, amit sürgősen meg kell szüntetnünk. Ez pedig elsősorban a szexológiai képzett, hivatásos nevelők feladata lehet.

Vannak-e képzett szexuálpedagógusok?

Az Európai Unió egyes nyugati tagországaiban ilyenek képzése már évtizedek óta folyik; néhol külön szakként, máshol egyéb szakokhoz társítva. A kötelező vagy szabadon választható továbbképzések keretében azonban bármilyen szakképzettséggel rendelkező pedagógus választhatja a szexuális nevelés intenzív tanulását. Ezt hazánkban is könnyű lenne országos viszonylatban megszervezni, hiszen már évek óta rendelkezésre állnak a korszerű szexuálpszichológiai és szexuálpedagógiai tankönyvek, bár bevezetésükre eddig csak néhány, nem túl sikeres próbálkozás történt.

Képzett szexuálpedagógusok tehát **egyelőre nem** állnak rendelkezésre nálunk. Ez azonban nem jelent fölmentést az iskolai szexuális nevelés bevezetésének feladata alól. Az alapvető ismeretek ugyanis hetek alatt elsajátíthatók, a további képzés pedig a megkezdett oktatás-nevelés során, menet közben is megoldható az említett tankönyvek és dokumentumok segítségével. Ennek megszervezéséhez elegendő lehet egy néhány munkatárssal rendelkező, országos szexuálpedagógiai központ.

Hány éves korban kezdődjön a szexuális nevelés?

Az átfogó és holisztikus szexuális nevelésnek az Egészségügyi Világszervezet által jóváhagyott programja szerint már a gyermek megszületése körüli időszakban, de mindenképpen a **négy éves kor előtt** kell kezdődnie. Az első életevek ugyanis döntő jelentőségűek a gyermek egész, további fejlődése szempontjából. Ennek megalapozása tehát elsősorban a családon, a szülőkön múlik; de ha a kisgyerek bölcsődébe, majd óvodába és iskolába kerül, akkor az ott dolgozó felnőttek nagy segítséget nyújthatnak a szülőknél a gyermek pszichoszexuális fejlődésének biztosítása terén.

Az intézményes, átfogó szexuális nevelésnek természetesen alkalmazkodnia kell a gyermekek életkori és fejlettségi szintjéhez, s ennek megfelelően **eltérő módszereket** kell használnia, figyelembe véve azt a szintkülönbséget, ami az óvodások, a kisiskolások és a tizenévesek között fennáll. A szexuális kultúra fő témaköreit tehát életkori szintekre bontva lehet eredményesen tanítani. Az adott szinten legfontosabb témák kijelölésében pedig az érintettek igénye és érdeklődése a leginkább mérvadó. A holisztikus szexuális nevelés főbb témakörei pedig a következők:

1. Az **emberi fejlődés**, amely a nemek testi sajátosságaiból kiindulva a nemi érésig, a nemzésig és a nemi tudat, sőt, a szexuális beállítottság kialakulásáig tartó fejlődést ismerteti.
2. A **kapcsolatok** témaköre a szülő—gyermek viszonytól kezdve a barátságokon és szerelmeken át a házasságig és a szülővé válásig tartó folyamatot mutatja be.
3. A szexuális viselkedés is szabályozó **személyes készségek** témaköre az egyén értékrendjének, kommunikációs, egyezkedési, segítségkérési és döntéshozatali képességének fejlesztéséhez ad segítséget.
4. Az **erotikus viselkedés** témakörében a szexuális reagálás különböző formáiról és jellemzőiről esik szó, az önkielégítéstől kezdve a partnerekkel kapcsolatos viselkedésig.
5. A **szexuális egészség** témaköre a nemzőképességtől és fogamzásgátlástól kezdve a művi abortusz és a nemi úton terjedő fertőzések mellett a szexuális visszaéléseket is tárgyalja.
6. Végül a **szexualitás és társadalom** témaköre azt mutatja be, hogyan tükröződik a nemiség a médiában, a törvénykezésben, a művészetekben vagy éppen a vallásban stb.

A szexuális kultúrának ez a hatalmas tudásanyaga természetesen nem közvetíthető a fiatalokhoz egy-két felvilágosító óra keretében. Az „*egész életen át tartó tanulás*” napjainkban szükségszerű célkitűzése a szexuális viselkedésre is érvényes. Legfontosabb időszakai mégis a gyermek- és ifjúkor, amelynek ilyen jellegű tanulási feladatát sem szabad a véletlenre bízni!

Legfőbb ideje tehát, hogy csatlakozzunk az európai szexuális nevelés új programjához.